

Giver du en hånd

Hjælp på rette tid og sted og i en afmålt dosis giver barnet fornyet lyst til at gå på opdagelse i sig selv og verden. Hvis du er hjemme i din sansemotorik, får du her nogle ideer til udviklende aktiviteter.

Af Birthe Engmann, ergoterapeut

Signe er en pige på godt et år. Hun prøver at rejse sig op ved bordet, hvor pædagogen sidder med nogle andre børn og leger. Hun aser og maser. Pædagogen kikker opmærksomt og opmuntrer hende. Først da Signe er ved at opgive og kommer med utilfredse lyde, griber pædagogen ind ved at støtte og skubbe lidt under hendes arm lige netop så meget, at Signe kommer op at stå ved at bruge sine egne kræfter og bevægelse. Signe kigger med et stort smil på pædagogen og siger glad hej til de andre børn.

Det aktive og handlende barn

Børn prøver helt fra fødslen på at kunne selv, at blive mere og mere selvhjulpne og få indflydelse på eget liv. For at lære om omverdenen og egne muligheder må barnet være aktivt og bevæge sig. Det nyfødte barn har særligt behov for den nære, menneskelige kontakt for at udvikle sig. Den spontane bevægelse, der opstår under leg og aktivitet i samspil med voksne, styrker den medfødte nysgerrighed og trang til aktivitet, der ligger til grund for menneskets udvikling.

Når barnet begynder at rulle, kravle og gå, kan det bevæge sig og selv vælge, hvad det vil undersøge. Hvis spændende ting lægges lige udenfor rækkevidde, vil barnet prøve at bevæge sig hen til det. For hurtig hjælp og for meget hjælp hindrer barnet i at få den nødvendige erfaring. Hvis barnet får tingene indenfor rækkevidde hele tiden, vil det ikke opleve, at det har kompetence til selv at opsøge verden og udfordringerne.

Alligevel skal barnet af og til have en hjælpende hånd, når det har brug for det for at klare en situation. Hvis barnet gør forsøg på selv at komme op på en gyng, behøver man ikke at løfte det op, i stedet kan man holde gyngen i ro eller nøjes med et let løft, der støtter barnets eget forsøg på at kravle op.

Den voksne styrer og tilrettelægger store dele af det spæde barns aktiviteter, men barnet er aktivt med i handlingerne, hvis den voksne er opmærksom på dets initiativer og giver det tid. Barnet begynder tidligt at hjælpe med at tage trøje på ved at strække armen ud gennem ærmet eller løfte numsen på puslebordet, når bukserne skal trækkes op. Den voksnes handlinger opfattes af barnet og efterhånden kan barnet overtage dele af processen. Det kan hive sokken af, hvis den voksne trækker den ud over hælen. Det kan drikke af koppen, hvis den voksne støtter, når koppen skal løftes og sættes. Det kan lyne lynlåsen op, hvis den voksne hjælper det første stykke.

Dynamisk systemteori og den sansemotoriske udvikling

De nyere dynamiske systemteorier har også påvirket teorierne om børns sansemotoriske udvikling. Den sansemotoriske udvikling hænger nøje sammen med den psykiske, emotionelle og sociale udvikling. Hver ny bevægelseserfaring giver også erfaring på det emotionelle, sociale og erkendelsesmæssige område. Følelserne udvikles gennem de oplevelser, som man får, når man handler. Man får del i sociale fællesskaber og på længere sigt i samfundslivet gennem aktivitet.

Når barnet rækker ud efter en genstand, sparker eller prøver at rejse sig, skyldes det, at det har en medfødt drivkraft, der motiverer til at være aktiv. Aktivitet giver livet mening og er nødvendig for barnets udvikling, sundhed og livskvalitet. Når aktiviteten har betydning, værdi og (for)mål for barnet, vil hjernen opsøge og anvende de relevante stimuli til at organisere og planlægge barnets aktivitet.

Via sansestimuli fra krop og omgivelser ved barnet, hvordan bevægelsen føles, og hvad det opnåede ved sin aktivitet. Når barnet oplever, at et bevægemønster fungerer, og at det har succes med sine handlinger, lærer det af sine erfaringer. Barnet får derved nye handlemuligheder. Nye handlinger kan planlægges ud fra de handlemodeller, som bliver opbygget fra tidligere erfaringer. Når barnet planlægger nye handlinger, vil hjernen hjælpes til yderligere at organisere og udvikle sig. Barnet opnår en vis grad af mestring, lærer om egen kompetence og potentielle evner og færdigheder gennem daglige aktiviteter og leg. Det oplever sig selv som en succesfuld aktør i sit eget liv, får selvtillid og lyst til nye udfordringer .

Det dynamiske samspil

Barnets udvikling sker i et samspil mellem dets egen medfødte kompetence og de muligheder, som miljøet giver. Omgivelsernes muligheder og reaktioner på barnets aktivitet er vigtig for bevægelsesindlæringen. Gennem den voksnes opmærksomhed, reaktioner og aktive deltagelse i legen lærer barnet at klare modgang og uheld. Det rejser sig op igen, når det falder, og fortsætter sin leg med ny energi, eventuelt med den voksnes opmuntring eller hjælp. Barnet støttes til at prøve at klare det, som det endnu ikke kan.

Når sansemotorikken hæmmer

Drenggruppen har gang i en god leg på legepladsen. Peter er også med. Endnu. Pædagogen har lagt mærke til, at Peter ofte ender med at gå ud af legen på et tidspunkt. Der kommer en konflikt, når Peter stædigt prøver at få de andre med på sin egne ideer, eller også løber de andre drenge videre, og Peter står tilbage.

Pædagogen har besluttet sig for at være i nærheden for at se, hvad det er, der egentlig sker. Hun har en fornemmelse af, at der er noget med Peters motorik. Han er ellers en sød, fantasifuld og meget populær dreng, men noget klodset.

I dag kravler de alle sammen op på legehusestags tag. Undtagen Peter. Han står lidt og prøver at komme op, men opgiver. Så prøver han at blive i legen ved at råbe op til de andre. Det lykkes et kort stykke tid, men så går legen videre oppe på taget uden ham. Pædagogen nærmer sig og spørger, om han vil med op på taget. Det vil han. Hun viser ham, hvor han kan sætte den ene fod, og skubber så lidt bagpå, så det lykkes for ham at komme op selv. Senere ser hun, at han selv stædigt prøver at komme op på taget, og at det lykkes. I dag kom der ingen konflikt, og Peter blev ved med at lege med de andre.

Børn fødes med forskellige udviklingspotentialer og vil derfor også have behov for at få støtte på forskellige områder på forskellige tidspunkter. De børn, der som Peter har det svært i kortere eller længere tid, har brug for, at de voksne bliver opmærksomme på, om der er en speciel årsag. Peter behøver ikke at have særligt store eller permanente vanskeligheder på det motoriske område, men lige nu giver de ham skår i selvtilliden. Når børns sansemotorik hæmmer udviklingen på andre områder og eventuelt giver nederlag på det sociale og følelsesmæssige område, har barnet brug for en støttende hånd. Ofte rent bogstaveligt som i Peters tilfælde.

Når lysten til aktivitet mangler

Når barnets handlinger ikke fører til det ønskede mål, vælges handlinger på et mindre krævende niveau.

Et barn kan reagere med tristhed, manglende gå-på-mod og passivitet, når det kommer i

situationer, som det ikke kan magte. Passivitet og manglende gå-på-mod kan også være en reaktion på, at de udelukkes fra fællesskabet med andre børn på grund af manglende ressourcer på det motoriske område. Andre reagerer med uro og udadreagerende adfærd.

Uro eller passivitet kan være også være en måde, barnet reagerer på, hvis det har svært ved at klare mange sansestimuli.

Passive børn, der mangler lyst til at eksperimentere og opleve med deres krop, får færre erfaringer, og bliver i længere tid afhængige af voksne.

At finde ud af, hvilke initiativer barnet tager på det grovmotoriske og finmotoriske område er særligt vigtigt, hvis barnet har lavt selvværd og selvtillid, har problemer på det motoriske område, er ukoncentreret eller har svært ved at gå ind i lege med andre børn.

Det kan også være vigtigt at observere, hvilke aktiviteter barnet undgår. At undgå aktiviteter, som legekammeraterne er i fuld sving med at eksperimentere med, kan betyde, at barnet mister selvtillid og sociale kontakter. Den voksne må prøve finde ud af, hvad der kan give barnet lyst til at bruge sin krop. Hvilke lege synes barnet er sjove? Hvad kan få barnet til at grine?

Opmærksomhed på barnets ressourcer og initiativer og støtte i en kort periode, så barnet får succes og oplever glæde ved aktivitet, kan medvirke til, at barnet kommer videre i den motoriske udvikling med styrket selvtillid og lyst til nye udfordringer.

En succesfuld indsats registreres som regel først ved, at barnet begynder at blive mere aktivt. Det begynder at tro på egne evner og muligheder og finder tilfredshed og glæde ved at kunne mestre omgivelserne. Senere kan man se, at barnets færdigheder også udvikles.

Legepladsaktiviteter som pædagogisk redskab

Legepladsen bruges tit som et rum for fri leg. De fleste børn finder af sig selv på lege og eksperimenterer med aktiviteter, der fremmer deres udvikling. De søger oplevelser, der ligger i deres nærmeste udviklingszone, og kommer videre af sig selv, hvis de fysiske rammer, reglerne for leg, det sociale og emotionelle miljø understøtter børnenes initiativer og ideer.

De voksne kan også anvende legepladsen som et »pædagogisk redskab«. Ved at være i »iværksættere« og tage initiativer til andre, anderledes eller nye lege. I en struktureret aktivitet kan det ofte være lettere at gå ind og støtte de børn, som man ved har det svært på det sansemotoriske område.

Undersøgelser har vist, at når voksne strukturerer grovmotoriske aktiviteter fremmer det i højere grad de svage børns grovmotorik og daglige færdigheder, end når aktiviteterne er selvstyrede. Ofte vil børn med vanskeligheder undlade at gå i gang med aktiviteter, som de ved, at de har svært ved at klare. Der er brug for nærværende, støttende voksne – aktive men ikke bestemmende voksne til at få barnet i gang.

At lave en idrætsdag på legepladsen kan være et godt udgangspunkt for at afprøve færdigheder i nye sammenhænge. Legepladsen rummer masser af redskaber og muligheder. Man kan løbe om kap, lave sækkevæddeløb, hoppe i ringe eller hinkerude, lave højdespring over snor eller pind, gå på line, kaste dåsekast, basketball, gå på ølkasser. Hele legepladsen kan inddrages til en »jorden er giftig«-leg. Andre ideer til lege på legepladsen: Lægge stige ud, så den kan fungere som kombineret balancebom eller hinkerude, flækkede brændestykker, der let kan flyttes rundt og enten vende med den buede side opad eller nedad, kaste til hinanden med ballon, ærteposer eller bold gennem ophængte ringe eller dækgynger, der ved hjælp af et tov hænges lodret. Hulahopringe hænges op så lavt, at man kan kravle igennem dem. Løse brædder, der giver lidt efter, hvis de lægges som bro, eller som kan bruges som smal slidske

ned fra sandkassekanten.

Børn lærer nye færdigheder og at omgås hinanden gennem grovmotoriske lege. De lægger mærke til hinandens initiativer og forskellige måder at lege på. Når legene kræver samarbejde på det motoriske område, må man være opmærksomme på hinanden og koordinere sine bevægelser indbyrdes. Når to vil gyngesammen på den samme gyngesæde, må man understøtte hinandens bevægelse. Når man skal skubbe eller trække noget tungt sammen, må man også koordinere indsatsen. Nogle børn har mere brug end andre for, at denne proces startes sammen med en voksen. De voksne kan derfor også tage initiativ til samarbejdslege for at fremme udviklingen hos børnene.

Børn i kravlealderen kan få tilsvarende muligheder. De elsker at kravle rundt på puder, under borde og taburetter, mellem kasser og ind i kroge og gemme sig for at dukke frem igen. De voksne kan skabe et spændende kravlelandskab på stuen eller i rytmikrummet og give den nødvendige støtte til, at forhindringerne klares.

Alle sanser skal fodres

Når man vil arbejde bevidst med at stimulere børns sansemotorik, skal man huske at alle sanser skal stimuleres på mange forskellige måder og i mange forskellige sammenhænge..

Balancesansen stimuleres ved forskellige former for bevægelse: hurtige, langsomme, vedvarende, kortvarige og forskelligt alt efter, om barnet er oprejst, ligger på maven eller på ryggen og alt derimellem.

Muskelsansen påvirkes især af modstand, det vil sige at bruge kræfter: skubbe, trække, køre cykel (med nogen bagpå), klatre op, trække sig op i træ eller klatrestativ.

Følesansen har ekstra stor betydning for håndmotorikken: varmt, koldt, vådt, klistret, tørt, ru, glat og så videre.

Smags- og lugtesansen er ofte lidt glemte, så det kan være godt at fokusere på lugte, for eksempel når man kan mærke maddufte komme ind på stuen, eller madpakker lukkes op, hvad lugter maden af? Lugte på ture i byen eller i naturen.

Man kan også sætte ord og følelser på smagsoplevelser: surt sødt, salt, bittert, parfumeret, krydret, stærkt etc. Hvem kan lide hvad?

Finmotoriske færdigheder synes at udvikles bedre, når barnet får mulighed for og motiveres til at lege kreativt med redskaber og materialer. Når barnet er i gang med farver, saks, papir, lim, byggeklodser etc., kan man foreslå bedre håndteringsteknikker og bedre gribemønstre. Man kan vise, hvordan man kan holde, eller hvordan hænderne kan samarbejde.

Den aktive og handlende voksne

Ud fra teorien om at mennesket udvikler sig gennem aktivitet hele livet igennem, bliver det vigtigt, at vi styrker barnets evne til at kunne vælge, strukturere og på tilfredsstillende måde deltage i daglige aktiviteter, der svarer til barnets ressourcer og udvikling.

Hvis vi ønsker aktive og handledegytige børn, må vi også være aktive og handledegytige voksne identifikationsmodeller.

At bidrage til at etablere et fysisk, socialt og emotionelt miljø, som giver alle børn i institutionen mulighed for at være aktive uanset ressourcer og udviklingsniveau, kan derfor være et fælles mål for alle faggrupper indenfor børneområdet.

Som professionelle ved vi, hvilke ressourcer og færdigheder barnet får brug for gennem livet,

og vi kan gennem vores adfærd og initiativer fremme barnets evne til at handle effektivt på de krav, som tilværelsen stiller, uanset om det er fysiske, psykiske, kognitive eller sociale.

Ved at være opmærksomme, engagerede og til tider initiativtagere for at vise nye veje og muligheder kan vi skabe et miljø, der understøtter barnets udvikling.

Vi skal lytte, fremme, understøtte, lokke, opmuntre, reflektere og på andre måder samarbejde både i forhold til hinanden og til børnene, så det enkelte barn eller grupperne af børn får midlerne til og mulighed for at skabe deres eget liv.

(Artiklens forfatter er ansat i Børne- og Kulturforvaltningen i Frederikssund kommune)

Artiklen har været bragt i Tidsskriftet 0-14, Pædagogisk Tidsskrift for Daginstitutioner og klubber. Dansk pædagogisk Forum. Gengivet med tilladelse

Litteraturliste:

Birgitta Knutsdotter Olofsson: Leg for Livet. Pædagogisk Bogklub 1990

Jytte Birk Sørensen: Ser man det – Marte Meo Metoden. Dafolo 1999.

Fisher, Murray and Bundy: Sensory Integration. Theory and Practice Kap. 1, 2 og 3

The Model of Human Occupation. Ergoterapeutforeningen 1999.